

Motion till riksdagen 2011/12:Ub461

av Mikael Damberg m.fl. (S)

Politik för forskning

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om inriktningen på svensk forskningspolitik.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om vikten av ett resursfördelningssystem som gynnar forskningskvaliteten och slår vakt om forskning och forskningsbase-rad högre utbildning i hela landet.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om yngre forskares trygghet och möjligheter till fort-satt forskning och meritering.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som an-förs i motionen om prioriterade strategiska forskningsområden.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som an-förs i motionen om vikten av en kraftfull innovationsstrategi.¹
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som an-förs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag till hur rörligheten för forskare kan öka mellan den akademiska världen, nä-ringslivet och den offentliga sektorn.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som an-förs i motionen om industriforskningsinstitut.¹
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som an-förs i motionen om forskningens internationalisering.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som an-förs i motionen om långsiktig prioritering och samverkan för medi-cinsk forskning och utveckling.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som an-förs i motionen om jämställdhet och genusforskning.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som an-förs i motionen om miljöforskning.

Fel! Okänt namn på

12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en global kemikaliepanel och att regeringen ska verka för att en sådan kommer till stånd.²
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om arbetslivs- och arbetsmiljöforskning.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om humaniora och samhällsvetenskap.
15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om åtgärder för att stärka den skolnära forskningen.

¹ Yrkandena 5 och 7 hänvisade till NU.

² Yrkande 12 hänvisat till MJU.

Vår syn på forskning

Sverige är och ska vara en ledande kunskaps- och forskningsnation. Det är en långsiktig forskningsstrategi som bärs upp av flera skäl. Forskningen främjar det demokratiska samhället genom att stödja tanke- och yttrandefrihet och ett kritiskt ifrågasättande. Forskningen bidrar till en ekologiskt hållbar utveckling och stärker tillväxten. Forskningen ökar förståelsen och samspelet med människor i andra länder och förbättrar medborgarnas möjligheter att leva ett gott liv. Genom forskning kan vi bättre förstå den värld vi lever i och också göra den bättre. I tider av snabb teknisk utveckling, ökad globalisering och omfattande kulturmöten behövs forskning för att söka svaret på nya frågor och utmaningar. Forskningen fyller också en viktig funktion för att utbilda kompetenta och kreativa människor med djupt specialiserad kunskap som kan höja kompetensen i samhälle och arbetsliv. Varje samhälle behöver självständiga forskare som förutsättningslöst analyserar, ifrågasätter och medverkar aktivt i den offentliga debatten. Forskning vidgar tanken och perspektiven. Forskning och utveckling ska stå i människans tjänst för ett solidariskt och rättvist samhälle. Sverige ska vara en kunskapsbaserad ekonomi och vi vill därför investera i kunskap och forskning.

Forskningspolitikens inriktning är av största betydelse. Den socialdemokratiska forskningspolitiken vill ge människor och samhälle utvecklingsmöjligheter för framtiden. Forskningspolitiken måste också ha en bred ansats som knyter an till verkligheten i alla delar av samhället. Vi tror att framtiden behöver mer av forskning och att kontaktytor mellan olika forskningsfält och forskningsområden måste öka. Kunskapsutvecklingen måste innehålla fler, inte färre, perspektiv för att rätt kunna tackla både grundforskningens och den tillämpade forskningens utmaningar. Mer än någonsin vet vi betydelsen av internationella samarbeten och global utveckling.

En god forskningspolitik ska säkerställa excellens, kvalitet och långsiktighet. Den ska snabbt uppfatta och pröva samt anamma eller förkasta nya utvecklingsperspektiv och frågeställningar. Vi är utvecklingsoptimister – vi tror på förändring, för i den finns fröet till förbättring. Vi tror på politiken och demokratin som medel för att driva på förändringen så att den skapar bättre villkor för alla människor.

Socialdemokratien har genom medveten politik drivit fram utveckling vid universitet och högskolor i Sverige. Det har inneburit bredd, djup och specialisering med en utvecklingskraft över hela landet. Vi har genom medveten forskningspolitik under decennier utvecklat forskningen vid akademien, i nära samarbete med näringsliv, offentlig sektor, branschorganisationer och fackliga organisationer. För oss har det alltid varit en självklarhet att forskningen angår hela samhället, inte bara de som är närmast verksamma i den. Detta perspektiv har stärkt förutsättningarna för forskarna och legitimiteten för deras arbete och resultat.

Den nyfikenhetsdrivna grundforskningen med dess forskares enträgna arbete flyttar hela tiden fram de vetenskapliga positionerna. Utan förändring löser vi aldrig klimatkrisen. Utan förändring kan arbetslösa inte få nya arbe-

Fel! Okänt namn på

ten. Utan förändring kommer inte samhället att bli mer rättvist. Samarbete över vetenskaps-, nations- och sektorsgränser kommer att vara avgörande. Det gäller att ta vara på förändringens möjligheter och använda dem konstruktivt i samhällsbygget.

Det är ett grundläggande och obestridligt faktum att en rad framsteg som inneburit avgörande förbättringar i människors levnadsstandard och livskvalitet möjliggjorts genom tekniska och vetenskapliga framsteg. Forskning och tekniska framsteg skapar de genombrott som förändrar både arbetslivets villkor och människors vardag. Därför är det oerhört viktigt att forskningen och utvecklingen står i människans och samhällsintressets tjänst.

För Sverige som nation handlar det om ett vägval. Sverige ska vara en kunskapsbaserad ekonomi och konkurrera med kunskap och kompetens – inte med låga löner. Vi lever i ett kunskapssamhälle och vi hävdar oss i den globala konkurrensen just genom att skapa, utveckla och använda ny teknik, nya metoder och lösningar, nya rön, och därmed bidra till att ytterligare framsteg kan göras.

Kunskap är grunden för en gynnsam samhällsutveckling och vårt främsta internationella konkurrensmedel. Det kräver fortsatt stora insatser av både staten och näringslivet. Investeringar i forskning återbetalar sig i form av kunskap och utveckling av samhället samt bidrar till tillväxt inom näringslivet. Det är viktigt att Sverige som nation satsar på kvalitet och framstående forskningsmiljöer oavsett var i landet dessa finns. Det finns ingen motsättning mellan att satsa på spets och bredd.

Samarbete är en förutsättning för att ett litet land som Sverige ska klara att hävda sig i den internationella konkurrensen. Vi har helt enkelt inte råd att säga nej till någon samhällssektor eller någon del av landet som vill och kan bidra till utvecklingen av svensk forskning. Vi ser det som avgörande att akademins forskning samt arbetslivets forskning och utveckling fortsatt har sina självklara uppgifter, men att det är i mötet mellan akademi, näringsliv och offentlig sektor som utvecklingen har möjlighet att tillsammans ta ytterligare steg. Därför är vi djupt oroade över den nonchalans mot näringslivet och den offentliga sektorn som präglar regeringens forskningspolitik. Vi vill utveckla det nära samarbetet mellan statsmakten, forskningsråd, lärosäten, näringsliv och fackliga organisationer som präglade den forskningspolitiska utvecklingen under de socialdemokratiska regeringsåren.

Det är också viktigt att behålla perspektivet att all forskning inte vare sig kan eller ska kommersialiseras, exporteras, paketeras och säljas. Forskning som vidgar tanken och perspektivet, som förklarar samband är oundgänglig och därmed värdefull i sig själv.

Resurserna till forskning måste öka

Sverige ska klara målet om minst 1 procent av BNP till forskning som den socialdemokratiska regeringen satte upp. Med tanke på den finansiella krisen som vi nu upplever och en arbetslöshet som biter sig fast och ökar blir sats-

ningar på forskning än viktigare. Vår ambition är att satsa offensivt för framtiden.

Vi förde i regeringsställning en målmedveten politik genom att ge råden i uppdrag att fördela medel i konkurrens. Långsiktiga satsningar som Linnéstödet initierades. Kraftsamling skedde inom branscher som är av särskild strategisk vikt för Sveriges tillväxt, och murar bröts ned både mellan universitet och högskolor och mellan akademi och näringsliv. Flera högskolor kunde bygga upp den kapacitet som gav en välförtjänt universitetsstatus. Flera av de övriga högskolorna byggde upp starka forskningsmiljöer inom väl avgränsade områden. Forskarskolor startades och antalet doktorander ökade kraftigt. Allt detta befäste vår position som en av de, utifrån vår storlek, starkaste forskningsnationerna i världen.

Forskning i hela landet

Att bedriva forskning vid alla lärosäten har flera fördelar. Det stärker en forskningsbaserad grundutbildning och är en förutsättning för undervisning på solid vetenskaplig grund. Excellenta och starka forskningsmiljöer är fullt förenligt med forskning i hela landet. Den socialdemokratiska forskningspolitiken möjliggör spets och bredd i hela Sverige. Den underlättar för högskolor att rekrytera goda forskare och höja andelen disputerade lärare. Den forskning som bedrivs vid högskolorna har ofta ett gott samarbete med det lokala och regionala näringslivet, inte minst basnäringarna, och har ofta nära till tillämpning och kommersialisering. Att forskning ska kunna bedrivas i hela landet bidrar till tillväxt i alla Sveriges regioner.

Vi är positiva till att högskolor har fått rätt att ansöka om examinationsrätt för forskarutbildning inom smalare ämnesområden och inte bara på vetenskapsområden. Högskolorna kan då, inom ett eller flera ämnen där man har spetskompetens, själva anta och utbilda doktorander. Det är inte minst av kvalitetsskäl viktigt att inga lärosäten får konkurrensnackdelar inbyggda i systemet på grund av sin storlek. Därför är vi positiva till en särskild forskningspeng som baseras på antalet helårsstudenter. Vi vill vara tydliga med att forskningspengen ska följa antalet helårsstudenter över åren och inte bara tjäna som ett ingångsvärde i det nya systemet. Vår grundprincip är att alla lärosäten ska behandlas lika i detta avseende.

Grundutbildning, forskarutbildning och forskning kan inte isoleras från varandra. Genom en stark satsning på en väl utbyggd grund- och forskarutbildning och genom att uppmuntra till ökad samverkan mellan akademi och arbetsliv får vi ut mer av våra satsningar.

Vi vill göra den svenska forskningskartan mindre statisk och vi vill se mer av profilering och samverkan. Vi vill också ha bättre uppföljning. Utvärderingssystemen bör vara neutrala mellan högskolor och universitet, även de senare måste kunna förlora rätt till utbildning på forskarnivå om kvaliteten inte är tillräckligt hög.

Fel! Okänt namn

Resursfördelning och kvalitetskriterier för universitet och högskolor

Staten ska stå som en garant för en långsiktig forskningsstrategi för Sverige. Forskningspolitiken ska ha tydlig fokus på excellent forskning där Sverige redan idag ligger i framkant och på områden som är avgörande för sysselsättning och en långsiktigt hållbar tillväxt.

Systemet med en offentlig resurstilldelning både genom direkta fakultetsmedel och genom anslag via de statliga forskningsråden har tjänat Sverige väl. Insynen och konkurrensen har stärkts. Stärkta fakultetsanslag ökar den akademiska friheten och ger lärosätena styrkan att profilera sig och internt arbeta fram starka forskningsområden som kan konkurrera nationellt och internationellt. Möjligheterna ökar också avsevärt att forskningsprojekten själva drar till sig externa anslag och rådsfinansiering. Varje lärosäte måste ta ansvar för att internt fördela direkta anslag efter kvalitet.

Vi motsätter oss starkt ett tudelat system för forskningen där universitet och högskolor delas upp i någon form av A- och B-lag. En sådan uppdelning vore omodern, den skulle inte ta hänsyn till de faktiska förhållandena för forskningen i Sverige idag, den gynnar inte långsiktig utveckling och den skulle stå i konflikt med kvalitetssträvandena. Om forskningen bedrivs i mindre eller större skala, eller vid ett universitet eller en högskola, ska inte stå i förgrunden. Avgörande är att kvaliteten är hög.

Vi anser att en del av fakultetsanslagen ska tilldelas efter kvalitetskriterier, men det är mycket svårt att överblicka de långsiktiga konsekvenserna av regeringens nyss genomförda fördelningsmodell. Systemet måste trots allt beskrivas som inte fullt ut transparent. Det genomförda resursfördelningssystemet får inte medföra oönskade konsekvenser. Det får inte missgynna högskolor och de yngsta universiteten. Regeringens beslutade resursfördelningsmodell måste utvärderas noggrant för att vi ska kunna försäkra oss om att utformningen tillgodoser de uppsatta syftena och premierar kvalitetsstärkande åtgärder på ett sätt som inte systematiskt missgynnar vissa typer av lärosäten. Inför kommande forskningsproposition bör även ytterligare kvalitetsindikatorer prövas.

Externa medel för forskning kan ge en god bild av kvaliteten på forskningen vid ett lärosäte. Det gynnar även den forskning som leder till innovationer och kommersialisering. Det kan samtidigt få oönskade konsekvenser, som att finansieringsansvaret långsamt skjuts över till regioner och lokalt näringsliv på ett sätt som inte svarar mot de nationella strategiska behoven.

I samband med framtagandet av nästa forskningsproposition ska kvalitetskriteriernas praktiska tillämpning prövas, samtidigt som det sker en analys av om kriterierna på ett systematiskt sätt missgynnar vissa typer av lärosäten eller vetenskapsområden. Det är viktigt att det resursfördelningssystem som införs är rättvist, långsiktigt, transparent och skapar drivkrafter för högre kvalitet i all forskning.

Trygghet och karriär för unga forskare

En god forskningspolitik innefattar en strategisk politik för forskare. Under de socialdemokratiska regeringarna gjordes flera insatser för att förbättra doktorandernas situation. Lärosätena tilläts inte anta någon utan att ha klart med ersättning för hela tiden som doktorand. Forskningsråden fick särskilda anslag för att öka antalet meriteringstjänster. Flera forskarskolor inrättades, som gjorde stöd och handledning till doktorander mer professionell och kvalitets-säkrad.

En stor skillnad mellan Sverige och många andra länder är att forskarstuderande utför drygt 40 procent av den forskning som sker vid inhemska lärosäten. De utför alltså kvalificerade arbetsuppgifter och är en viktig del av forskningsmiljön. Därtill deltar många doktorander i grundutbildningen som lärare. Detsamma gäller för industridoktoranderna – där är det självklart att uppdragsforskningen är betydligt mer än en utbildning. Trots detta saknar ungefär en tredjedel av doktoranderna anställning. De är stipendiefinansierade, går på utbildningsbidrag eller saknar ordentlig finansiering knuten till sitt arbete. Det innebär att en stor andel av doktoranderna saknar tillgång till de sociala trygghetssystem och förmåner som är norm på arbetsmarknaden.

Det finns flera skäl till att stärka doktorandernas situation. Det viktigaste är naturligtvis principen om att alla som utför ett arbete har rätt till goda trygghetssystem. Den framtida kvaliteten inom svensk forskning är också beroende av en god rekrytering till forskarutbildningen. Forskarutbildningen måste därför vara ett attraktivt alternativ för de bäst lämpade. Högre utbildning och forskning står också inför ett generationsskifte i Sverige: omkring 45 procent av den undervisande och forskande personalen kommer att ha gått i pension före 2020. För att få de mest framgångsrika studenterna att söka sig till forskarutbildningen måste villkoren vara tryggare, karriärvägarna efter disputation bättre och meritvärdet på den övriga arbetsmarknaden större.

Vi vill stärka doktorandernas sociala situation genom att gå vidare med arbetet att göra doktorandtjänster mer lika regelrätta anställningar. Ett lärosäte ska inte kunna ge ersättning i form av utbildningsbidrag i mer än ett år, och inte heller kunna ersätta doktorander genom egeninrättade stipendier. Regeringen bör tillsammans med lärosäten och externa finansiärer utarbeta en överenskommelse för hur all stipendiefinansiering av forskarutbildning på heltid i framtiden ska kanaliseras genom lärosätena och bekosta lön och sociala avgifter.

Arbetsmarknadskopplingen måste också bli tydligare i forskarutbildningen. De som söker forskarutbildning ska få en god bild av hur kunskaperna kan användas inom andra delar av samhället, och en form av yrkesvägledning för doktorander bör inrättas på lärosätena. Rörligheten mellan företag, institut och högskola kan också stimuleras genom ökad betoning av erfarenhet från näringslivet och den offentliga sektorn vid tillsättning av tjänster inom högskolan. Det ska vara meriterande för akademiker att jobba i näringslivet eller offentlig sektor. Delade tjänster, industripostdoc, industridoktorander med mera bör användas.

Fel! Okänt namn på

Det är viktigt att de nydisputerade ges ökade möjligheter till fortsatt forskning och meritering. Otrygg finansiering i början av forskarkarriären och otydliga karriärvägar där formella anställningsförfaranden saknas riskerar att innebära att många, framför allt kvinnor, väljer bort en akademisk karriär. Vi ser positivt på ett ökat antal anställningar som postdoktor.

Strategiska områden

Medicin, teknik och klimat är särskilt strategiska forskningsområden under 2009–2012. De utvalda områdena ligger i linje med Socialdemokraternas forskningspolitik under tidigare mandatperioder. Det är viktigt att kraftsamla forskningsresurser där Sverige har särskilt goda möjligheter att nå eller befästa en position i absolut världsklass, och inom områden som har starkast potential att skapa innovationer på kort, medellång och lång sikt.

Däremot har regeringen gått för långt i att detaljstyra vilka delområden inom medicin, teknik och klimat som ska omfattas av de strategiska satsningarna. Inte mindre än 25 delområden har definierats och budgeterats. Vi ifrågasätter både lämpligheten i att göra så pass omfattande ingripanden inom de utpekade områdena och regeringens kompetens att peka ut så snäva områden. Vi är oroliga över att denna komponent kommer att göra forskningspolitiken mindre långsiktig och mer sårbar för enskilda intressen som saknar förmåga att se till hela landets utveckling. Det ger också ett signalvärde som allvarligt riskerar att underminera forskningssamhällets integritet och den akademiska friheten. Vi föreslår därför att forskningsfinansiärerna i framtiden får ett betydligt större utrymme för prioriteringar inom utpekade strategiska huvudområden.

Strategisk samverkan och en ny innovationsstrategi

Sveriges framskjutna plats i världsekonomin vilar på våra gemensamma investeringar i kunskap, forskning och utveckling. Vår konkurrenskraft kan inte tas för given, utan måste ständigt tryggas. Därför behövs en ny politik för uthållig ekonomisk tillväxt och för att utveckla svensk konkurrenskraft. Genom en nära samverkan mellan staten, näringslivet, de fackliga organisationerna och forskningen kan vi utveckla den kunskapsbaserade delen av ekonomin där Sverige har konkurrensfördelar. En framåtsyftande näringspolitik ska främja samspelet mellan den konkurrenskraftiga industrin och tjänstesektorn i hela landet. Vi är övertygade om att Sverige inte ska möta den allt hårdare internationella konkurrensen med lägre löner eller försämrade arbetsvillkor. För att stå starka i framtiden måste vi ha strategier för att den svenska industrin ska konkurrera med hög kompetens och goda arbetsvillkor.

Innovationskluster och utvecklingsregioner är en viktig del om vi vill attrahera internationella forskningsinvesteringar som är till gagn för våra industrier och företag. Näringslivets behov av framgångsrika forskningsinsatser och tillgången till riskkapital måste förbättras. I nära dialog med representanter från exempelvis fordonsindustrin, gruvindustrin, läkemedels- och bioteknikbranschen, tjänstesektorn och sektorn för förnybar energi vill vi bygga upp strategisk samverkan för att möta de behov som finns – idag och i framtiden. Här fyller nya former för strategisk samverkan en viktig del för omställning av industrin så att den förblir konkurrenskraftig.

Ett modernt samhälles utveckling förutsätter en ökad kontakt mellan akademi, näringsliv och samhälle. Viktiga erfarenheter av hur forskningsresultat nyttjas i praktiken samt insikter om samhällets behov av vetenskaplig kunskap finns utanför lärosätena. Regeringen bör därför återkomma med förslag till hur rörligheten för forskare kan öka mellan akademi, näringsliv och offentlig sektor.

Vi vill skapa en innovationsstrategi som innehåller kraftfulla satsningar på strategiska innovationsområden och att det byggs upp effektiva strukturer för kunskapsöverföring och teknikutveckling mellan akademien och industrin genom innovationskluster. Om Sverige fortsatt ska vara en ledande industriation måste forskning, utbildning och innovation bilda ett väl fungerande sammanhang. Detta förutsätter samverkan mellan forskning, högre utbildning och innovation som är nödvändig för att klara framtida konkurrenskraft.

Industriforskningsinstitut

Industriforskningsinstitutet fyller en allt viktigare roll och de behöver stärkas, särskilt i en lågkonjunktur då strategiskt viktig kompetens annars riskerar att gå förlorad. En sammanslagning av industriforskningsinstitutet i en statlig institutkoncern för internationell konkurrenskraft och för att attrahera EU-medel samt för stärkt samverkan med näringslivet är ett steg i rätt riktning. Vi vill särskilt framhålla att industriforskningsinstitutet stärker högskolans koppling till de mindre företagen. Framväxten av fler science parks bör underlättas. Vi anser också att det bör inrättas ett särskilt tjänsteforskningsinstitut.

Internationalisering och EU:s forskningsprogram

Forskningens betydelse ökar i ett internationellt perspektiv. Det behövs dels ökad kunskap för att lösa de globala problemen inom hälsa, fattigdom och miljöförstöring, dels en förbättrad förståelse av nya internationella maktrelat-

Fel! Okänt namn på

ioner, nya internationella aktörer och spelregler. Det internationella samarbetet inom forskningen är av central betydelse.

Regeringens skrivningar om internationell och EU-finansierad forskning är anmärkningsvärt svaga i den nu gällande forsknings- och innovationspropositionen. Istället för att ta ett samlat grepp och erkänna statens uppgift att samordna och möjliggöra deltagande uppmanar man de olika forskningsfinansiärerna att själva vara mer aktiva. Detta görs trots att Sverige idag långt ifrån utnyttjar sin fulla potential när det gäller europeiska samarbeten och att söka och erhålla medel ur EU:s olika forskningsprogram.

Vi vill etablera ett nationellt centrum för kompetensuppbyggnad och rådgivning till svenska forskningsfinansiärer. Målsättningarna ska vara att öka antalet svenska forskare som deltar i europeiska forskningsprojekt samt att mer av EU:s statliga forskningsmedel allokeras till projekt där svenska universitet, högskolor och företag deltar. Vi vill också att regeringen utreder former och förutsättningar för ett ökat nationellt ansvarstagande för medfinansiering inom EU-projekt.

Svenskt forskningsutbyte måste också intensifieras med länder utanför Europeiska unionen. Det är önskvärt att Sveriges exportfrämjande arbete, kulturfrämjande och globala varumärkesbyggande arbete genom utlandsbeskickningar och andra institutioner ges möjlighet till ökad kompetens om svensk forskning, i syfte att stödja långsiktigt kontaktskapande mellan svenska och utländska forskare. Hinder för utländska yngre forskare att etablera sig i Sverige och fortsätta verka i Sverige efter disputation ska motverkas, och utländska doktorander ska ges samma ersättningar och sociala skyddsnät som sina svenska kollegor. Svensk forsknings- och biståndspolitik ska samverka i syfte att nå kunskapsöverföring till och från Sverige, en ekologiskt hållbar global utveckling, fattigdomsbekämpning och en stärkt respekt för mänskliga rättigheter.

Långsiktig prioritering och samverkan för medicinsk forskning och utveckling

Vi vill inrätta ett nationellt program för att Sverige åter ska bli en världsledande nation inom det medicinska forskningsområdet. Detta forskningsområde är ett av de mest kunskapsintensiva och viktigaste forskningsområdena. Vi behöver kraftsamla den svenska sjukvården i ett samarbete med universitet och industrin till nytta för vår hälsa, svensk konkurrenskraft och framtidens jobb.

Medicinsk forskning och utveckling har central betydelse för att svensk hälso- och sjukvård ska kunna hålla högsta kvalitet. Nya upptäckter, behandlingsmetoder, vacciner, läkemedel och ny teknologi räddar dagligen liv och innebär att vi kan flytta fram positionerna när det gäller möjligheterna att bota, lindra och förebygga sjukdomar och ohälsa. En hälso- och sjukvård där forskning och utveckling är en integrerad del i verksamheten leder också till

Fel! Okänt namn på

att ny kunskap om medicinska framsteg och effektivare behandlingsmetoder snabbt kan tas tillvara och användas i vården.

Den svenska medicinska forskningen har under lång tid legat väl framme i ett internationellt perspektiv. Det har bidragit till att Sverige har kunnat utveckla ett hälso- och sjukvårdssystem som håller hög kvalitet. Samhällsinvesteringar i forskning och högre utbildning och en nära samverkan mellan samhälle och näringsliv har också haft stor betydelse för framväxten av en framgångsrik läkemedelsindustri, medicinteknisk industri och bioteknikindustri. Det är ett resultat av framsynta investeringar under många år, utbildning av bra kvalitet och hög andel forskarutbildade. Att Sverige haft ett gemensamt hälso- och sjukvårdssystem, lika för alla och där hela befolkningen har ingått, har drivit på utvecklingen, skapat förtroende bland patienter att medverka i forskning och skapat en unik tillgång till information via biobanker och register. Grundförutsättningarna är fortfarande goda men ska det vara möjligt att erbjuda alla en sjukvård av högsta internationell klass även i framtiden krävs tydliga prioriteringar av medicinsk forskning och utveckling.

Utvecklingen när det gäller kliniska prövningar är mycket oroande. De forskande läkemedelsföretagen väljer att lägga allt färre kliniska prövningar i Sverige. En kartläggning som Läkemedelsindustriföreningen presenterade i april 2011 visade att deras medlemsföretag under 2010 endast genomfört 143 prövningar jämfört med 262 prövningar år 2004. Det är en minskning med 45 procent. Antalet personer som deltog i prövningar har också blivit färre. Det främsta skälet som anges till minskningen är att det inte finns utrymme i sjukvården för forskning. Även om läkemedelsföretagen i Sverige har både möjlighet att få hit fler kliniska prövningar och kapacitet att genomföra dessa saknas det en fungerande infrastruktur som kan ta emot forskningsuppdragen i hälso- och sjukvården.

Det har blivit allt svårare att få till stånd samarbeten mellan läkemedelsföretagen och sjukvården.

Kartläggningen visar att beställarna inte ser klinisk forskning som en del av vårdens uppdrag utan att klinisk forskning är en angelägenhet som regleras i separata avtal mellan landstingsledning och staten alternativt mellan landstingsledning och akademi. Denna brist på ”beställning” gör det svårt för hälso- och sjukvården att planera för klinisk forskning och avsätta nödvändiga resurser. Ofta är det tiden och inte pengarna som anges som det största hindret. Utan ett tydligt politiskt beslut eller uttalad målsättning i vårdavtalen finns ingenting att falla tillbaka på när man ute i verksamheterna ska fatta beslut om resursfördelning. Dessutom saknas förutsättningar för att följa upp, utvärdera och jämföra resultat av den kliniska forskningen mellan olika projekt och verksamheter.

Resultatet av den nuvarande utvecklingen är att Sverige går miste om utländska investeringar när forskning och kliniska prövningar förläggs utomlands. Det leder också till att personal går miste om kompetensutveckling samtidigt som patienters tillgång till ny behandling försenas. En av flera bidragande orsaker till det svenska tappet är säkerligen att vården under senare år alltför ensidigt styrts av produktivitetsmål och mindre av kvalitetsmål. Ett

Fel! Okänt namn på

sätt att förstärka möjligheterna till forskning är att förtydliga att det ingår som en del i hälso- och sjukvårdens arbete.

Universitetssjukhusen är en unik nationell resurs

Universitetssjukhusen utgör en omistlig del i svensk sjukvård. Universitetssjukhusen har en unik kompetens genom samverkan och koppling mellan specialistsjukvård, forskning och avancerad utbildning. Vi anser att det är ett nationellt samhälleligt ansvar att hålla ihop denna helhet. Mer än 90 procent av all klinisk forskning utgår från universitetssjukhusen. En närmast total enighet finns bland forskare och profession om att en privatisering eller uppsplittring av universitetssjukhusen allvarligt skulle hota kvaliteten i svensk sjukvård för lång tid framåt. Det skulle drabba forskningen, som mister den dagliga nära kontakten med tillämpningen och patienterna i den avancerade vården. Det skulle försämra vården och urholka utbildningen av läkare, sjuksköterskor och annan personal. Om universitetssjukhus säljs ut eller förvandlas till "vårdgallerior", som Moderaterna vid några tillfällen föreslagit, riskerar man att förstöra Sveriges mest avancerade forsknings- och utbildningsmiljöer. Universitetssjukhusens uppbyggnad som sammanhållna enheter och utvecklingsmiljöer för avancerad sjukvård, forskning och utbildning ska värnas, inte säljas ut. Ersättningssystem som ensidigt bygger på kvantitet och förenklade styckprismodeller riskerar också utarma den avancerade sjukvården. Därför vill vi att staten medverkar till att det utvecklas nya metoder att mäta kostnader och produktivitet i sjukvård som arbetar integrerat med forskning, utveckling och utbildning.

Stärk möjligheterna till klinisk forskning och kliniska prövningar

En stark klinisk forskning är förutsättningen för en kunskapsstyrd hälso- och sjukvård med hög kvalitet. Den kliniska forskningen är länken mellan laboratoriet och patienten och garantin för att ny kunskap snabbt kommer vården till del och att kunskap därifrån förs in i forskningen.

Svensk klinisk forskning och kliniska prövningar har länge varit internationellt framstående och spelat en viktig roll för utvecklingen av en högkvalitativ vård och för framväxten av en framgångsrik läkemedels- och medicinteknikindustri i Sverige. Det finns också en stor framtida utvecklingspotential och tillväxtkraft inom detta område, i form av såväl utveckling av själva forskningsområdet som tillämpningar i form av nya varor och tjänster. Det är därför viktigt att en positiv utveckling säkras för att tillförsäkra tillgång till vård av högsta kvalitet i Sverige.

Nationella kvalitetsregister

En förutsättning för att Sverige ska kunna konkurrera med världens alla stora länder när det gäller hälso- och sjukvård och klinisk forskning är att vi utvecklar och använder de fördelar som vi har jämfört med andra länder. Det finns ett område där svensk hälso- och sjukvård och medicinsk forskning har unika konkurrensfördelar. Personnummer, heltäckande befolknings- och

hälsodataregister samt nationella kvalitetsregister av hög kvalitet ger oss förutsättningar för att följa upp patienterna och därigenom utveckla vården och bedriva forskning som de flesta länder utanför Norden saknar.

Sverige är det land i världen som kommit längst med att utveckla kvalitetsregister. Alla nationella kvalitetsregister innehåller personbundna uppgifter om problem/diagnos, behandling och resultat. När ett register är fullt utbyggt blir det möjligt att följa upp vad som utförs i sjukvården för alla patienter i landet på det område registret omfattar. Det är naturligtvis också möjligt att följa upp vad enskilda landsting, sjukhus eller kliniker åstadkommer. Kvalitetsregistren möjliggör lärande och ständigt förbättringsarbete.

Kraven på industrin att följa upp effekterna av sina läkemedel eller medicin-tekniska produkter ökar och förutsättningarna att göra sådana uppföljningsstudier är särskilt goda i Sverige tack vare registren. Den nationella översynen av kvalitetsregister som kom förra året redovisade att Boston Consulting Group uppskattat att investeringar i kvalitetsregistren kan ge tiofalt igen i bland annat minskade sjukvårdskostnader, men också att investeringar i forskning och utveckling i högre utsträckning förläggs till Sverige.

Hittills har kvalitetsregistren använts i relativt liten grad för klinisk forskning, men de forskningsresultat som har tagits fram har varit livsviktiga för patienterna. I den översyn av kvalitetsregistren som har gjorts bedöms att den vetenskapliga produktionen från kvalitetsregistren kan öka med 5–10 gånger. Här finns också stora möjligheter att attrahera internationellt forskningssamarbete.

Det behövs nationellt stöd och en organiserad samverkan mellan staten, sjukvårdshuvudmännen, forskningen och industrin för att alla register ska få tillräcklig finansiering, kvalitet, göras öppna och tillgängliga och användas i forskningssammanhang.

Den översyn av kvalitetsregistren som gjordes 2010 pekar på att det behövs bland annat en mer effektiv datainsamling till registren och en starkare nationell styrning av infrastrukturen. I dag finns problem med att vissa uppgifter dubbelregistreras i journalsystemen och kvalitetsregistren, vilket kan lösas genom att integrera strukturerade kvalitetsregister och nuvarande journalsystem.

Samverkan hälso- och sjukvård, universitet och industri

Ska Sverige kunna fortsätta att vara ett attraktivt land för forskning inom medicin, medicinteknik och läkemedel krävs mer av samordning och långsiktig samverkan mellan sjukvården, universiteten och industrin. Den samlade medicinska forskningen har stor betydelse för vården. Samverkan mellan grundforskning, tillämpad forskning och utveckling av nya produkter bidrar till att nya rön och innovationer snabbare når patienterna och att personalen i vården får möjlighet till utveckling och förnyelse. Vi är övertygade om att det finns stor potential såväl för industrin som för vården för ett nära samarbete.

Vi vill därför att staten tar initiativ till en bred överenskommelse mellan parterna (staten–landstingen–industrin) om forskningens roll och villkor i vården samt vilket åtagande och ansvar varje part ska ha. Överenskommelsen

Fel! Okänt namn på

ska medverka till att det upprättas en struktur som möjliggör forskning och klinisk forskning som en del av vårdens vardag. Målet bör vara att överenskommen ska vara långsiktig. Ytterst handlar det om patientnytta, att med en långsiktig samverkan skapa förutsättningar för ökad hälsa och bättre vård.

Vi vill att forsknings- och innovationsinsatserna ska gå hand i hand med en framåtsyftande näringspolitik, som ska främja samspelet mellan den konkurrenskraftiga industrin och tjänstesektorn i hela landet. Svenska företag möts av en allt hårdare internationell konkurrens, i synnerhet växer utmaningarna från de nya tillväxtekonomierna. Vi är övertygade om att Sverige inte ska möta denna konkurrens med lägre löner eller försämrade arbetsvillkor. För att stå starka i framtiden måste vi ha strategier för att det svenska näringslivet ska konkurrera med hög kompetens och goda arbetsvillkor. Här fyller nya former för strategisk samverkan en viktig roll för omställning av industrin så att den förblir konkurrenskraftig.

Strategisk samverkan är ett uttryck för näringslivets behov av framgångsrika forskningsinsatser och riskkapital. I nära dialog med representanter från exempelvis läkemedels- och bioteknikbranschen och tjänstesektorn vill vi bygga upp ett program för strategisk samverkan för Life Science-området för att möta de behov som finns – idag och i framtiden. Detta innebär ett nationellt program för att Sverige åter ska bli en absolut toppnation inom ett av de viktigaste och mest kunskapsintensiva forskningsområden som är det medicinska. Länder som Storbritannien har inlett samarbeten kring de medicinska områdena genom innovationskluster, och som senare lett till samlade åtgärdsprogram för företag inom läkemedels-, bioteknik- samt medicinteknikindustrin. Genom att kraftsamla den svenska sjukvården i ett samarbete med universitetet och näringslivet skapar vi konkurrensfördelar för den framväxande hälsosektorn samt stärker den svenska konkurrenskraften för framtidens jobb.

Jämställdhet och genusforskning

Det är ett faktum att kvinnor fortfarande har svårare än män att göra akademisk karriär och meritera sig till de högsta tjänsterna. Kvinnor försvinner gradvis ur akademien efter grundutbildningen och upp till utnämning och befordran till professor. Idag är bara var femte professor kvinna och inom flera vetenskapsområden står utvecklingen still, eller går till och med bakåt. Det är ett brott mot de värden forskningssamhället bör bygga på. Högskoleverket beräknar att 31 procent av professorerna är kvinnor år 2030, givet att andelen kvinnor bland nyanställda professorer ökar i samma takt som under åren 1995–2006. För att nå en jämställd situation måste andelen nyutnämnda kvinnor och män vara ungefär lika; där är vi långt ifrån i dagsläget. Vi är inte främmande för att införa en form av ekonomisk sanktion mot de lärosäten som inte gör tillräckliga ansträngningar för att uppnå de mål för andelen professorer av underrepresenterat kön som staten angivit. Vi vill också införa en jämställdhetsbonus som ska utgå till lärosäten där jämställdheten, både kvan-

titativt och kvalitativt sett, efter systematisk utvärdering bedöms vara påtagligt god respektive ha påtagligt förbättrats.

Vi socialdemokrater anser att genusforskning är ett strategiskt viktigt forskningsområde, eftersom vi anser att de strukturer som är kopplade till kön behöver synliggöras. Dessa könsstrukturer finns inom alla samhällssektorer och påverkar oss alla. För att genusforskningen ska kunna bli fortsatt framgångsrik krävs långsiktighet. Vi anser att den borgerliga regeringen i allt för ringa grad uppmärksammar genusforskningens strategiska betydelse.

Jämställdhet måste inom forskningsfinansieringen beaktas i större utsträckning än vad som är fallet idag. Instruktionerna till de tre forskningsråden, VR, FAS, Formas samt Vinnova, bör därför ses över i syfte att förstärka deras uppdrag avseende jämställdhet. De bör alla främja jämställdhet inom sitt verksamhetsområde, sträva efter jämn könsfördelning i beredningsorganisationen, säkerställa att det i beredningsorganisationen finns kompetens rörande genus- och jämställdhetsforskning, verka för att genusperspektiv får genomslag i forskning och utveckling samt rapportera i vilken utsträckning hänsyn tagits till könsspecifika förhållanden inom myndighetens ämnesområde. Forskningsråden och Vinnova bör ges ett uppdrag att ur ett jämställdhetsperspektiv se över processen för fördelning av medel för excellenssatsningar, satsningar på starka forskningsmiljöer och motsvarande.

Miljöforskning

Svensk forskning kring miljöproblem är mycket framgångsrik världen över. Ett viktigt tecken på det är att flera svenska forskare har inbjudits att delta i FN:s forskarpanel för klimatförändringar, IPCC. Det är viktigt att framhålla att miljöforskning är tvärvetenskaplig. I till exempel klimatfrågan behövs både naturvetenskaplig forskning för att fastställa utsläppsscenarier, meteorologiska effekter, klimatkänslighet etcetera och samhällsvetenskaplig forskning för att diskutera ekonomiska styrmedel, lagstiftningsproblematik, interdisciplinära studier av effektiva riskreducerande åtgärder och anpassningsåtgärder, flaskhalsforskning, fokus på komplexa system etcetera. Men det behövs också konkret teknisk forskning och utveckling för att utveckla bland annat nya energisystem, ny energisnål teknik och batteriforskning.

Faktum är att den klimatomställning som nu görs i samhället är beroende av en stark forskning kring åtgärder och effekter. Vi behöver skynda på utvecklingen av förnybara fordonsbränslen. Utvecklingen av effektivare tillverkning av biogas och etanol har gått framåt i Sverige och den utvecklingen måste fortsätta liksom utvecklingen av elektrifierade fordon och hybridsystem.

Den andra stora miljöfrågan är biologisk mångfald. De ekosystem som mänskligheten är beroende av för produktion av mat, vatten och ren luft står och faller med artrikedomen. När FN gav ut rapporten "The Economics of Ecosystem and Biodiversity" (TEEB) som visade att den biologiska mångfalden även kan ses ur ett nationalekonomiskt perspektiv så har forskningen om

Fel! Okänt namn på

biologisk mångfald också breddats till att blir mer tvärvetenskaplig. Men självklart återstår mycket grundläggande naturvetenskaplig och ekologisk forskning för att förstå hur ekosystemen påverkar oss när dess motståndskraft minskar på grund av utarmning av artrikedomen. Begreppet resiliens får en allt starkare innebörd när forskningen om den biologiska mångfalden och ekologin kopplas till forskningen om klimatförändringarna.

Kemikaliespridningen och det mycket stora antal kemikalier som vi sprider omkring oss innebär en ökad risk och ställer krav på ny forskning kring kemikalier och dess effekter. Idag ökar kunskapen ständigt kring de kombinationseffekter av olika kemikalier som tidigare var okända. De hormonstörande kemikalierna har också uppmärksammats och här behövs ny forskning för att klarlägga riskerna och påverkan på den mänskliga reproduktionen. Genom olika produkter sprids i dag kemikalier över hela världen trots att kunskapsläget ibland brister. Vi vill inrätta en mellanstatlig kemikaliepanel i likhet med FN:s klimatpanel. Det behövs för att beslutsfattare världen över ska få ett bättre kunskapsunderlag. Panelen ska bestå av oberoende forskare som kan arbeta med alla aspekter av kemikalier och deras betydelse för människor och miljö.

Havsmiljöutredningen, tillsatt av den tidigare socialdemokratiska regeringen, föreslog i sitt slutbetänkande en kraftfullt utökad forskningsinsats för att komma till rätta med de allvarliga havsmiljöproblemen. En havsmiljöforskning kan omfatta en rad olika områden och ge betydelsefullt stöd i vår strävan att uppnå de nationella miljökvalitetsmålen för havsmiljön.

Arbetslivs- och arbetsmiljöforskning

Vi har varit starkt kritiska till regeringens nedläggning av Arbetslivsinstitutet (ALI) samt hur regeringen har skött nedläggningen. Vid nedläggningen borde regeringen ha analyserat och säkerställt hur inledda forskningsprojekt och utbildningar skulle kunna slutföras.

Arbetslivsinstitutet har bedrivit världsledande forskning inom en mängd arbetsrelaterade områden, vilket har spelat en stor roll för att få fram modeller för en god arbetsmiljö. ALI har även bedrivit forskning om hur ohälsa kopplad till dålig arbetsmiljö kan förebyggas. Avvecklingen av ALI innebär att den arbetsrelaterade forskningen nu snabbt nedmonteras och ett stort kunskapskapital har gått till spillo. Sverige och Portugal är numera de enda EU-länderna utan ett arbetslivsinstitut. Regeringens senaste forskningspolitiska proposition säkerställde inte forskningen om arbetslivet. Den ersätter inte alls de förlorade resurser som försvann vid nedläggningen av Arbetslivsinstitutet. Att arbetslivsforskningen inte ges tillräckliga anslag kan bli ett kvitto på att den borgerliga regeringens nedskärningar i välfärdssystemen kommer att bli svårare att utvärdera.

Konsekvensen blir att vi kommer att sakna en överblick av läget och utvecklingen i arbetslivet. Det kommer att drabba människors arbetsmiljö när den kunskapsutveckling genom forskning som skulle kunna ge dem ett bättre

arbetsliv inte kan fortsätta. Vardagens tunga problem i arbetslivet kräver en flervetenskaplig forskning i nära samverkan med arbetsmarknadens parter. Svensk arbetslivsforskning har haft förmågan att skapa värden för samhället, företagen och individen. Regeringens förslag till finansiering av arbetslivsforskning är otillräckligt. Vi ser enskilda lärosätens möjlighet att prioritera tvärvetenskap och arbetslivsforskning som en av de utvägar som nu måste till för att återupprätta arbetslivsforskningen. Inom ramen för de ökande anslagen till universitet, högskolor och forskningsråd bör detta vara möjligt. En översyn av möjliga framtida strukturer bör göras.

Humaniora och samhällsvetenskap

Humanioras och samhällsvetenskapernas insikter och färdigheter genomsyrar samhällets alla verksamheter. Därför är satsningar på humaniora och samhällsvetenskap fundamentalt för samhällets utveckling. Det gäller inte minst demokratin. Statsvetenskaplig forskning ger oss kunskap om hur människors preferenser mest rättvisande kan omvandlas i politiska beslut och hur alla grupper i samhället kan inkluderas. Juridisk forskning, för att ta ett annat exempel, utvecklar lagar och rättväsende så att rättssäkerheten kan stärkas. Men humaniora och samhällsvetenskap är också avgörande i en modern ekonomi. Forskning om människors beteende ger lärdomar som behövs för såväl utvecklingen av vården och omsorgen som innovationer inom tjänstesektorn och varuproduktionen. Språkforskarnas bidrag till kommunikationen och historikernas perspektiv kan användas och används inom alla samhällssektorer.

Människors möjligheter att förstå skeenden, utvecklas tillsammans och tillägna sig konsekvenserna av globaliseringen ökar med god samhällsvetenskaplig och humanistisk forskning. Konstens betydelse och påverkan i samhällsutvecklingen ska inte underskattas och om detta ska vi också kunna forska.

Humaniora och samhällsvetenskap drar ofta det kortaste strået då dess betydelse för kommersialisering och utveckling av nya tjänster och varor underskattas, vilket ger att dessa vetenskapsområden inte kan attrahera samma omfattning av externa medel. Staten måste alltid ha ett särskilt ansvar att värna och utveckla de forskningsområden som inte på samma sätt som andra är kommersialiserbara eller på andra sätt kan attrahera externa medel.

Utbildningsvetenskaplig forskning ska stärka skolans kunskapsuppdrag

För att Sverige ska ha en högkvalitativ förskola, skola och vuxenutbildning krävs också att undervisningen och de pedagogiska metoderna står på solid

Fel! Okänt namn på

vetenskaplig grund. En starkt utbildningsvetenskaplig forskning av högsta vetenskapliga kvalitet har därför en stor strategisk betydelse. Den utbildningsvetenskapliga forskningen ska bedrivas i nära anslutning till lärarutbildningen och svara mot behov inom lärarutbildningen och den pedagogiska yrkesverksamheten.

Vi kan konstatera att lärarutbildningen jämfört med andra högskoleutbildningar fortfarande har alldeles för få disputerade lärare. Vi menar också att den praxisnära forskningen med relevans för lärares yrkesverksamhet och förskolans, skolans och vuxenutbildningens behov fortfarande har för liten omfattning. Det fordras mer forskning som utvecklar användbar kunskap för skolans verksamma. Därigenom kan såväl kvaliteten som effektiviteten i lärares arbete öka.

Vi anser att behovet av utbildningsvetenskaplig grundforskning och tillämpad forskning är stort. Därför vill vi att utbildningsvetenskaplig forskning ska utvecklas, både i omfång och i kunskapsöverföringen från forskning till verksamhet. Ska den politiska nivån och myndigheter kunna göra rätt prioriteringar måste problembilden och effektiviteten i olika åtgärder vara dokumenterad och styrkt. För att utveckla svensk förskola, skola och vuxenutbildning och den pedagogiska yrkesverksamheten krävs mer av utbildningsvetenskaplig forskning som utvecklar ett mer gediget vetenskapligt förhållningssätt bland såväl lärarstudierande och lärarutbildare som lärare och pedagoger. Fler yrkesverksamma lärare bör också ges möjlighet till egen forskning som en del av eller parallellt med eget arbete.

En utbildningsvetenskaplig forskning av högsta vetenskapliga kvalitet ska ha såväl en tvärvetenskaplig profil som en disciplinär profil. Båda riktningarna är nödvändiga för att ta fram ny kunskap. Vi anser också att samverkan och forskarutbyte på internationell nivå är prioriterat och bör öka.

Våren 2011 ställde sig ett enigt utbildningsutskott bakom ett yrkande från oss socialdemokrater, ett yrkande som säger att skolforskningen behöver utvecklas. Ett enigt utskott anser att ”regeringen bör vidta åtgärder så att de forskningsinstitutioner som bedriver skolforskning får en förstärkt och förtydligad samverkansuppdrag för att garantera att nya forskningsresultat verkligen vidareförmedlas till dem som är verksamma i skolan och att kunskaperna omsätts i praktiken”. Vidare säger utbildningsutskottet att fler yrkesverksamma lärare bör ”ges möjlighet till egen forskning som en del av eller parallellt med ett eget arbete” (UbU12).

Stockholm den 5 oktober 2011

Mikael Damberg (S)

Louise Malmström (S)

Caroline Helmersson Olsson (S)

Gunilla Svantorp (S)

Håkan Bergman (S)

Thomas Strand (S)

Adnan Dibrani (S)